

TÜRK KÜTÜPHANECİLER DERNEĞİ BÜLTENİ

Y. X

1961

Sayı : 3 - 4

KATALOGLAMA PRENSİPLERİ MİLLETLERARASI KONFERANSI

Abdülkadir Salgır
Millî Kütüphane Başuzmanı

Kütüphaneciler Dernekleri Milletlerarası Federasyonu (International Federation of Library Associations) tarafından organize, The Council on Library Resources tarafından da finanse edilerek, 9—18 Ekim 1961 tarihleri arasında, Paris'te toplanan «Kataloglama Prensipleri Milletlerarası Konferansı»na Türk Kütüphaneciler Derneğini ve Milli Eğitim Bakanının bir mucibi ile de memleketimizi temsilen katıldım. Konferans, zarf adı, Kitap adı v.b. gibi alfabetik kataloğa girecek unsurların semesinde milletlerarası temel esasların tesbiti amacıyla toplanmıştı. IFLA kongrelerinde, bu konuda, milletlerarası bir kongrenin yapılması zorunlu görülerek, gereken kararlar alınmış ve çalışmalara başlanmıştı. 1959 yılının Temmuz ayı içerisinde, Londra'da, bu konferans ile ilgili olarak yapılan hazırlık çalışmalarında konferansta görüşülecek konular tesbit olunmuş ve konularla ilgili tebliğlerin hazırlanması işi uzmanlara verilmişti.

Böyle bir konferansın yapılabilmesi için en lüzumlu şeylerden biri olan maddî imkânların bulunması üzerine konferansın yeri ve tarihi tesbit olunarak çalışmalar hızlandırıldı. 1959 da yapılan hazırlık çalışmaları ile ilgili toplantıda, M. Paul Poindron, Conservateur en chef Direction des Bibliothèques de France; Dr. L. Sickmann, Dozent Bibliothekarchivinstitut des Landes Nordrhein-Westfalen, Cologne; Miss N. A. Lavina, Scientific Secretary and Chief Bibliographer All-Union Book Chamber, Moscow; ve Mr. A. H. Chaplin, Keeper Department of Printed Books, British Museum tertip heyetine seçilmişlerdi. Tertip Heyeti, evslekli dernekler bulunan memleketlerde Kütüphanecilik dernekleri

ile, ve meslekî dernekleri bulunmayan memleketlerde de Millî Eğitim Kurulları ile temasa geçerek birer delege göndermeleri suretiyle Konferansa katılmalarını sağlamıştır. Uzmanlarına hazırlatılan tebliğlerle ilgili hususlar hakkında teşekkül etmiş komitelerin veya Konferansa katılacak delegelerin fikirleri alınmak suretiyle, Konferansta görüşülecek «Ön rapor» düzenlenmiştir. Bu çalışmalar sonucunda bir taslak halinde hazırlanan ön rapor, 10 gün süre ile Konferansta müzakere edilere uygun görülen düzeltmeler ve ilâvelerle kabul edildi.

Konferans Paris'te modern mimarının bir şaheseri diyebileceğimi UNESCO binasında British Museum Kütüphanesi Müdürü Sir Francis'in başkanlığında yapıldı. Konferansın açıldığı gün, Fransa Millî Kütüphanesi Genel Müdürü M. Julien Cain adına M. Paul Pindror UNESCO'nun Kütüphaneler Bölümü Şefi Mr. E. N. Peterson, İsviçre Millî Kütüphane Müdürü ve IFLA'nın eski başkanı Dr. Pierre Bourgeou ve Konferansın Başkanı Sir Frank Francis Konferansın önemini belirtten birer konuşma yaptılar.

Konferansta konuşmalar, Almanca, Fransızca, İngilizce, İspanyolca ve Rusça olmak üzere beş dil üzerinden yapılmakta idi. Meselâ: Fransızca olarak yapılan bir konuşma o anda Almanca, İngilizce, İspanyolca ve Rusça'ya çevrilmek suretiyle konferansa katılanların konuşulanla takibebilmeleri sağlandı. Konferansta görüşülen konular ve o konularla ilgili tâlî kısımlara ait maddeler ayrı ayrı oya konulmak suretiyle karara bağlandı. Bir kaç madde müstesna, maddelerin büyük bir çoğunluğu oybirliğiyle kabul edildi. Oylamada her memleketin bir oy kullanma hakkı vardı. Müsbet oy için yeşil, menfi oy için kırmızı ve çekimser kalanlar için de beyaz renkte olan oy pusulalarının üzerlerinde kullanan delegenin memleketi de yazılı idi.

Kabul edilen maddelerin aldıkları oy miktarları için bir kaç örnek

		Müsbet	Menfi	Çekimser	Toplam
Madde	2	61	—	2	63
Madde	3	63	—	—	63
Madde	8	58	3	2	63
Madde	9.1	56	7	—	63
Madde	9.2	59	3	1	63
Madde	9.3	57	3	3	63
Madde	9.4	54	3	6	63
Madde	9.5	47	3	11	63
Madde	9.6	59	3	1	63

Kütüphanecilik konusunda şimdiye kadar yapılan toplantıların en üyüğü diyebileceğimiz bu Konferansa 53 memleketten 105 ve 12 milletlerarası teşekkülden de 13 delege olmak üzere 118 delege, ve 20 memleketten de ayrıca 104 müşahit katılmıştır.

Konferansta temsil edilen memleketler :

Almanya, Batı	Japonya
Amerika Birleşik Devletleri	Kanada
Arjantin	Kolombiya
Avustralya	Kore Cumhuriyeti
Avusturya	Lübnan
Batı Afrika	Lüksemburg
Belçika	Macaristan
Brezilya	Meksika
Bulgaristan	Norveç
Camaika	Pakistan
Çekoslavakya	Peru
Çin Cumhuriyeti	Polonya
Danimarka	Portekiz
Endonezya	Rodezya ve Nysaland İttihadı
Finlandiya	Romanya
Fransa	Rusya
Guatamala	Seylan
Güney Afrika	Singapur
Hindistan	Şili
Hollanda	Tayland
İngiltere	Türkiye
İran	Uruguay
İspanya	Vietnam Cumhuriyeti
İsrail	Viyetnam Demokrat Cumhuri.
İsveç	Yeni Zelânda
İsviçre	Yugoslavya
İtalya	

Konferansta temsil edilen milletlerarası teşekküller :

Association of Libraries of Judaika and Hebraica in Europe
 Fédération International de Documentation
 FAO Library
 International Association of Agricultural Librarians and Documentalists

International Association of Law Libraries
 International Association of Music Libraries
 International Federation of Library Associations
 International Standards Organization
 International Publishers' Associations
 United Nations Library, New York
 United Nations Library, Geneve
 UNESCO

Delege gönderemeyen memleketler ve Milletlerarası teşekküller:

Cuba

Almanya (Doğu)

Birleşik Arap Devletleri

International Community of Booksellers' Association

Konferansta verilen kararlar

1. Raporun amacı:

Yazar ve kitap adına göre hazırlanan alfabetik kataloğa geçece unsurların tesbitinde, seçiminde milletlerarası temel prensipler varmaktadır.

2. Kataloğun vazifesi:

Bir kütüphanenin koleksiyonları arasında bulunan (yazarı v kitap adı bilinen; yazarı bulunmayan ve yalnız kitap adı bilinen yazar adı ve kitap adı bibliyografik künyenin tesbiti için kif yetsiz olan v. b.) her çeşit basılı kütüphane malzemesinin bibliyografik künyelerini ihtiva eden kataloğlar, araştırma yapacaklar için kifayetli bir araç haline getirilmelidir.

3. Kataloğun bünyesi:

Kataloğun kendisinden beklenen hizmet yapabilmesi için:

3.1 Kataloğa geçirilen kitapların kataloğda en az bir fişinin bulunması lâzımdır.

3.2 Herhangi bir eserin, özelliği bakımından ve okuyucuların gösterdikleri ilgilere göre,

3.21 Yazarın birden fazla adı varsa ve yazar bu isimlerle biliniyorsa,

3.22 Yazar adı kitap üzerinde bulunmuyorsa ve bir araştırma sonunda tesbit edildiyse,

3.23 Bir eser bir kaç yazar tarafından müştereken hazırlanmış dıysa,

3.24 Bir eser bir kaç yazara atfediliyorsa,

3.25 Kitap çeşitli adlarla bilinen eserleri ihtiva ediyorsa, katalogda birden fazla fiş bulunabilir.

4. Fiş neveleri :

Bir kitabın, katalogda, **esas fiş**, **ilâve fiş** ve **işaret fişi** gibi fişleri bulunabilir.

4.1 Her kitap için, kitabın bibliyografik künyesinin tesbitinde lüzumlu olan bütün bilgileri veren bir **esas fiş** bulunmalıdır. Diğer fişler, esas fişe göre hazırlanan ve diğer bilgileri de ihtiva eden, **ilâve fiş**, ve katalogdan faydalananları diğer fişlere gönderen **işaret fişi** dir.

5. Katalogun faydalı olabilmesi için, katalogda bulunması gereken diğer fişler :

Katalog aşağıdaki fişlerle vazifesini (2. ye bk.) daha müessir bir şekilde yapabilir.

5.1 Eserin, yazar adı ve kitap adından faydalanılarak tesbit edilen fişleri,

5.2 Değişik şekillerde olan yazar ve kitap adları için tesbit edilen standard başlıklar ile yazarı ve kitap adı bulunmayan kitaplar için tesbit olunan standard başlıkları havi fişler,

5.3 Gereği kadar ilâve ve işaret fişleri.

6. Çeşitli fişlerin vazifeleri :

6.1 Yazar adına göre hazırlanan **esas fiş**, yazarın en çok bilinen adına göre olmalıdır (Uniform heading). Kitap adına göre tesbit olunan esas fiş, ya kitap adının eser üzerindeki şekliyle yahutta eserin en çok bilinen veya kullanılan adıyla hazırlanmalıdır. Her iki halde de işaret fişi veya ilâve fiş hazırlamak gerekecektir. Sonucuda daha ziyade meşhur eserlerin en çok tanınan adlarının alınması tavsiye olunur.

6.2 Aynı yazarın diğer isimleri için, normal olarak **işaret fişleri** kullanılmalıdır. Bazı özel durumlarda **ilâve fişler** de kullanılabilir.

6.3 Aynı kitabın değişik adları için, normal olarak, **ilâve fiş** kullanılır. Eğer bir **işaret fişi** bir çok sayıda ilâve fişin vazifesini görebiliyorsa, kullanılabilir.

6.4 İlâve fişler, özel hallerde işaret fişleri, ikinci, üçüncü yazarlar ve eserin hazırlanmasında emeği geçen diğer kimseler için, esas fişleri yazarlarının adına göre hazırlanmış eserlerde kitap adı için, ve kitabın hüviyetini tesbite yarayacak şekilde kitap adının ikinci bir ismi varsa, onun için kullanılır.

7. Standard adın seçilmesi :

Standard ad (Uniform heading), en çok kullanılan ad, veya ismi gurubu, kataloga geçirilmiş eserlerin üzerinde bulunan kitap adı veya yetkili kimseler tarafından «referans» olarak kullanılan ad olmalıdır.

7.1 Eğer bir eserin üzerinde bir kaç kitap adı varsa, kitabın orijinal dili ile verilen başlık tercih edilmelidir. Fakat bu normal olarak katalogda kullanılmıyorsa, orada kullanılan dil seçilmeli ve diğerleri için de işaret fişleri yapılmalıdır.

8. Şahıs olarak tek yazar :

8.1 Bir yazarlı olduğu bilinen veya araştırma sonucunda tesbit olunan bir eserin, bütün basımlarının esas fişleri yazar adına göre hazırlanır. Bu gibi eserlerin yazar adı, kitap üzerinde bulunmasa dahi, diğer basımlarında yazar adı tesbit olduğu için, kitap adına göre ilâve fiş veya işaret fişleri hazırlanır.

8.2 Bir yazar için standart ad, yazarın eserlerinin çeşitli basımlarında tam olarak ve en çok kullandığı ad olmalıdır.

8.21 Yazarın diğer isimleri veya isim şekilleri, biyografyalarda, tarih kitaplarında, edebiyat tarihlerinde geçiyorsa yazarlıktan başka âmme hizmetlerinde de kullanıyorsa ve bu bir alışkanlık halini aldı ise,

8.22 Aynı ismi kullanan diğer yazarlardan ayırd etmek amacıyla riyeti hasıl oluyorsa ve bu maksatla yazarın hüviyetini belirtecek lüzumlu ilâveler varsa, bunlar istisna teşkil ederler.

9. Yazar olarak kabul edilen kurumlar :

Kurumlar, ilmî veya edebî dernekler, teşkilâtlanmış müesseseler veya şahıslar ve benzerlerinin hazırlayarak yayınladıkları eserlerin esas fişleri, o derneğin veya müessesenin adına girtilir.

9.11 Eğer bir eser, bünyesi itibariyle herhangi bir müşterek kurumun mahsulü veya bu müessesenin çalışmalarının bir neticesi ise ve böyle olduğu sabit olduğu halde o müessesenin temsilcilerinden birinin imzasını taşıyorsa veya,

9.12 Eserin adı, bünyesi itibariyle tüzel kişiliği havi bir kurum tarafından müştereken hazırlandığını açık bir şekilde belirtiyorsa ve yazar yerine geçen kurum eserin muhtevasının sorumlu bir durumda ise (Bir müessese, kurum, dernek

- isimlerle birlikte yayımlanan süreli yayınlarda olduğu gibi) esas fiş yazar yerine kaim olan kurum adına göre hazırlanır.
- 9.2 Diğer taraftan, yazar yerine kaim olan kurumun vazifesi bir yazarın eserini yayınlamaktan ibaret ise ve bir yardımcı durumunda bulunuyorsa, o takdirde kurul için bir ilâve fiş hazırlanır.
- 9.3 Tereddüt hasıl olduğu hallerde esas fiş, ya kurum veya yazar adına göre hazırlanır, yazar olarak kabul edilmeyen için ilâve fiş çıkarılır.
- 9.4 Bir kurum yazar olarak alındığı zaman standard ad, yayımladığı eserlerde en çok kullandığı ad olmalıdır.

İstisnalar :

- 9.41 Eğer kitap üzerinde kurum adının değişik şekilleri bulunuyorsa, yani, kurum adı sık sık değişiyorsa, standard ad kütüphane tarafından tesbit olunur.
- 9.42 Eğer kurumun değişik dillerde resmî adı varsa, yazar olarak kurum adının kataloglardan faydalananların ihtiyaçlarını en çok karşılayacak dille olanı alınır.
- 9.43 Bir kurumun halk tarafından daha çok kullanılan diğer bir adı da varsa, bu ad kataloğa girecek unsur olarak seçilebilir.
- 9.44 Devlet veya diğer mahalli idareler için kullanılacak standard ad, en son kullanılan ve katalogdan faydalananların ihtiyacını en çok karşılayan olmalıdır.
- 9.45 Eğer müesseseler sık sık isim değiştiriyorlarsa ve değişen isimler de yayımlandıkları eserlerin üzerinde görünüyorsa, kitapların fişleri müessesenin o zaman kullandığı ada göre hazırlanır, ve diğer isimlerinden işaret fişleri çıkarılarak katalogta bir irtibat sağlanır.
- 9.46 Bir müessese adını, aynı adı taşıyan diğer bir müesseseden ayırtetmek ihtiyacı hissediliyorsa, müessese adına hüviyetini tesbite yardım edecek ilâveler yapılabilir.
- 9.5 Anayasalar, kanunlar, antlaşmalar ve aynı mahiyette olan benzeri diğer eserler, ait oldukları devletin veya mahallî idarenin resmî veya en çok kullanılan adıyla ve eserlerin mahiyetlerini belirten açıklamalarla kataloğa alınır. Lüzum görülürse eserin asıl adı için de ilâve fişler çıkarılır.
- 9.6 Daha yüksek bir makama bağlı olan bir müessesenin hazırladığı eser, tâbi durumda olan müessesenin adıyla kataloğa girer.

İstisnalar :

- 9.61 Eğer bir isim bir müessesenin ikinci plânda kaldığı ve yazarın işin tâli bir iş olduğunu zımnen ifade ediyorsa, ve tâli durumda olan müessesenin adının tanınması ve bilinmesi için kifayetsiz ise, esas fiş bağlı bulunduğu müessesenin adı göre çıkarılır, tâli müessesenin adı fişte tâli başlık olarak yer alır.
- 9.62 Eğer tâli müessese devletin idarî, adli veya teşriî bir organdır ise, esas fiş, ait olduğu devletin adına göre ve tâli organelerin adları ikinci derecede başlık olarak alınmak suretiyle tesbit olunur.
10. Çok yazarlı eserler :
- İki veya çok yazarın bir eseri müştereken meydana getirdikleri haller :
- 10.1 Eğer bir yazar kitap üzerinde asıl yazar (principle author) olarak tanıtılıyorsa ve diğer yazarlar tâli ve yardımcı olarak rumda iseler esas fiş asıl yazar adına göre hazırlanır.
- 10.2 Eğer kitap üzerinde bir asıl yazar adı yoksa,
- 10.21 Bir kitabın iki veya üç yazarı varsa, esas fiş birinci yazara göre hazırlanır ve diğerlerine ilâve fişler çıkarılır.
- 10.22 Bir kitapta yazar sayısı üçten fazla ise, esas fiş kitaba adına göre hazırlanır ve birinci yazar için de ilâve fiş çıkarılır. (Lüzum görülürse diğer yazarlar için de fişler çıkarılır.)
- 10.3 Koleksiyonlar (külliyatlar, antolojiler) :
- Bir koleksiyona dahil bulunan müstakil bir kitaptan ve muhtelif yazarların eserlerinden kısımlar ihtiva eden koleksiyonların esas fişleri :
- 10.31 Eğer koleksiyonun müşterek bir başlığı varsa koleksiyonun adına göre,
- 10.32 Eğer koleksiyonun müşterek bir adı yoksa, koleksiyonda bulunan ilk eserin adına veya yazarına göre,
- 10.33 Her iki halde de toplıyan (koleksiyonda bulunan eserleri zemeyi eşitli kaynaklardan toplayıp bir araya getirmekten sorumlu kimse) için ilâve fiş hazırlanır.
- 10.34 **İstisna :** Eğer toplayanın adı içkapakta göze çarpan şekilde yer almışsa, esas fiş toplayana göre çıkarılır.

Kitap adı için bir ilâve fiş hazırlanır.

10.4 Eğer bir kitabın içindeki kısımlar ayrı ayrı yazarlara ait ise, esas fiş ilk kısmın yazarının adına göre çıkarılır.

11. Kitap adıyla fişe geçirilen eserler:

11.1 Esas fişleri kitap adına göre hazırlanan eserler:

11.11 Yazarları tesbit olunamayan kitaplar,

• 11.12 Üçten fazla yazarı bulunan ve hiç biri asıl yazar durumunda bulunmayan kitaplar (Bk. 10.12)

11.13 Müstakil eserlerden veya muhtelif yazarların eserlerinden parçalar alınarak hazırlanan ve müşterek bir adla yayınlanan koleksiyonlar,

11.14 İlk plânda veya bir alışkanlık eseri olarak yazar adı yerine kitap adıyla bilinen eserler. (Sürelî yayınlar ve periyodik eserler dahil)

11.2 Kitap adına göre ilâve veya işaret fişleri hazırlanacak haller:

11.21 Anonim basımlardan, yazarları tesbit edilebilenler.

11.22 Esas fişi yazar adına göre hazırlanan kitapların, varsa, mühim ve aranılabilecek ikinci adları.

11.23 Esas fişleri yazar sayılan müessese adına göre çıkarılanlar.

11.24 Esas fişleri istisnasız, toplayan adına göre çıkarılanlar.

11.3 Kitap adı ile kataloğa giren eserlerde standard ad (Uniform heading), kitabın orijinal adı veya kitabın çeşitli basımlarında en çok kullanılan ad olmalıdır.

İstisna :

11.31 Eğer bir kitabın çok kullanılan ve alışılmış bir adı varsa, o kitap en çok tanınan adıyla kataloğa geçirilir.

11.4 Kısımları veya ciltleri ayrı adlarla yayımlanan ve biri birinin devamı olan kitaplarda eserin kataloğa girecek adı ilk kısmın veya ilk cildin adı olmalıdır. Fakat kısımların ve ciltlerin ekseriyetinin taşıdığı bir müşterek ad varsa, o ad kataloğa girecek unsur olarak kabul edilir.

11.5 Bir sürelî yayın değişik başlıklarla yayımlandığı zaman her değişen başlık için daha önceki adları da belirten bir esas fiş hazırlanır. Değişik adlarla yayınlanan sürelî yayınlar hakkında katalogda toplu bir bilgi verebilmek için seçilen bir ada ilâve fişler çıkarılır. Sürelî yayının en çok kullanı-

lan ve bilinen adı bütün sayıları için müşterek bir ad olarak seçilebilir.

11.6 Çok taraflı milletlerarası antlaşmalar, kongreler ve benzer toplantıların çalışmalarını ihtiva eden yayınlar eserin mahiyetini belirten ve teamül haline gelmiş standard başlıklar kataloğa geçirilir.

12. Bir yazarın adı müteaddit kelimelerden meydana gelmişse, kataloğa girecek unsurun seçilmesi, yazarın vatandaşı bulunduğu memleketteki cari usuller nazarı itibare alınarak yapılır; mümkün olamazsa yazarın en çok kullandığı dildeki kuralları uygulanır.

Konferansta yukarıdaki esaslar kabul edildikten sonra, Tertip Heyeti, her delegeden memleketlerinde bu esaslara göre birer kataloglama kuralları hazırlamak için teşebbüse geçmelerini, varsa mevcut olan kataloglama kurallarını Konferansta kabul edilen prensiplere göre gözden geçirilerek uygulamaya başlamalarını, ve millî bibliyografyaların da bu esaslara göre hazırlanmasını sağlamalarını istemiştir.

Konferansta verilen kararların bir kaç tanesi müstesna, diğerleri, kütüphanelerimizde uygulanan ve Türk Kütüphaneciler Derneği yayınından olan **Basma Eserler Alfabetik Katalog Kaideleri (Enstrüksiyon)**daki kurallara aynen uymaktadır. Üçten fazla yazarı bulunan eserlerin birinci yazarları için bir ilâve fiş, bir eserin baskıya hazırlanmasındaki emeği geçenler için de, gerekirse, bir esas fiş hazırlanması gibi uygulamaları ve kullanılması kolay ve yerinde olacak olan hususlardır. Bu prensipleri kataloglarımızda ve bibliyografyalarımızda uygulamak suretiyle milletlerarası çalışmalarda biz de hissemize düşen vazifeyi yerine getirmiş olacağız.